

Mustaqil ta'limni tashkil etishda xalqaro kredit-modul tizimlarining ro'li va imkoniyatlari

Qo'ldashev Shavkatjon Qudratjon o'g'li
Xalqaro Nordik Universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada mustaqil ta'lim jarayonlarni samarali tashkil etishda xalqaro kredit-modul tizimlarining o'rni va imkoniyatlari tahlil qilingan. Xususan, kredit-modul tizimining o'quv jarayonini talabning mustaqil ishlashiga yo'naltirishi, ta'lim jarayonida moslashuvchanlikni ta'minlashi va talabalar bilimni baholashda aniqlikni oshirishi kabilar yoritilgan. Shuningdek, maqolada xalqaro tajriba asosida kredit-modul tizimidan foydalanishning o'ziga xos jihatlari, jumladan, talabalar bilimni mustaqil o'zlashtirish darajasiga ko'ra boshqarish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. O'zbekiston ta'lim tizimida kredit-modul tizimining joriy etilishi jarayonlari tahlil qilinib, uning afzalliklari hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni hal qilish yo'llari bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, kredit-modul tizimi, xalqaro tajriba, moslashuvchan ta'lim, bilimni baholash, ta'lim sifati, O'zbekiston ta'lim tizimi, innovatsion yondashuvlar.

Bugungi kunda globalashuv va raqobat muhiti ta'lim sohasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayon o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatlarini oshirishni va ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirishni taqozo etmoqda. Shunday sharoitda xalqaro kredit-modul tizimlari (masalan, Yevropada qo'llaniladigan ECTS) mustaqil ta'lim jarayonini rivojlantirishda asosiy vosita sifatida ko'rib chiqilmoqda. Ushbu maqolada xalqaro kredit-modul tizimining mustaqil ta'limdagi ro'li, uning afzalliklari va undan samarali foydalanish usullari haqida so'z yuritiladi.

Metodologiya

Kredit-modul tizimining O'zbekistonda joriy etilishi oliy ta'limni xalqaro standartlarga moslashtirish va samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan. Bu tizim talabalarning bilimlarini bosqichma-bosqich nazorat qilish imkonini berib, o'qitish jarayonida shaffoflikni oshirishga xizmat qiladi. 2020-yilda Vazirlar Mahkamasi qabul qilgan qarorlar asosida boshlangan bu jarayon, xalqaro reytinglarda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarini yuqori o'rinlarga chiqarishga qaratilgan. Xususan, Bolonya deklaratsiyasiga qo'shilish va Yevropa ECTS tizimi (Yevropa kredit uzatish va to'plash tizimi) ni integratsiya qilishni ko'zda tutadi. Bunga qo'shimcha ravishda, xalqaro ekspertlarning ishtirokida o'tkazilgan vebinarlarda Kanada, AQSh, Avstraliya va Yevropa universitetlarining kredit-modul tizimidagi tajribasi o'rganildi. Ushbu tajriba asosida O'zbekistonda ta'lim sifatini yaxshilash va baholashning ilg'or

usullarini joriy qilish borasida tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqotlarga ko'ra, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida bu tizimni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchilarni tayyorlash va baholash tizimida yangi texnologiyalarni qo'llash zarurati alohida ta'kidlangan.

“Mazkur tadqiqotlar va tahlillar O'zbekiston ta'lim tizimining xalqaro standartlarga moslashishiga, ta'limni boshqarishning eng ilg'or modellarini integratsiya qilish imkoniyatlariga qaratilgan”[1] Kredit-modul tizimlarining mohiyati. Kredit-modul tizimi o'quv dasturlarini modul tamoyili asosida tashkil etish imkonini beradi, bunda har bir modul aniq kreditlar bilan baholanadi. Kreditlar esa o'quvchi tomonidan o'quv materialni o'zlashtirishga ketgan umumiy vaqt va mehnat miqdoriga asoslanadi. Bu tizim o'quvchilarni mustaqil o'rganish, bilimlarini baholash va o'zlashtirish jarayonlarini o'zlari boshqarishga undaydi.

Kredit-modul tizimi – ta'lim sohasida keng qo'llaniladigan va talabaning o'quv faoliyatini baholash hamda nazorat qilishda qo'llaniladigan tizimdir.

Kredit – ta'lim yuklamasi, ya'ni talabaning malakani egallash uchun sarflagan vaqti, kuchi va resurslari hajmini ifodalaydi. Bir kredit ko'pincha ma'lum bir soatni (odatiy o'qish vaqti) bildiradi.

Modul - ma'lum mavzuni, fanni yoki o'quv kursining bir qismidir va u yakka tartibda o'qitilishi, o'rganilishi va baholanishi mumkin.

Uning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

Moslashuvchan ta'lim jarayoni - Kredit-modul tizimi talabalarga mustaqil o'rganish imkonini beradi. o'quvchilar darslarni o'zlariga qulay vaqtda o'qishlari va o'rganishni o'zlariga moslashtirishlari mumkin, bu esa ularga individual yondashuvni kuchaytiradi.

Shaxsiy javobgarlikni oshirish - Har bir modul o'ziga xos bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi, o'quvchilar esa bu bilimlarni o'z vaqtida o'zlashtirish uchun mas'uldir. Bu jarayon ularning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini va o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishish uchun zarur bo'lgan bilimlarni egallashini ta'minlaydi.

Akademik ko'nikmalarni rivojlantirish - Kredit-modul tizimi o'quvchilarni o'z bilimlarini doimiy ravishda yangilash va mustaqil ravishda rivojlantirishga undaydi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va akademik bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini kuchaytiradi.

Xalqaro tajribada Kredit-modul tizimlarining o'rni. Ko'plab mamlakatlar, xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, kredit-modul tizimidan foydalanib, ta'lim sifatini oshirishga erishmoqdalar. Yevropa Kredit Transfer va Yig'ish Tizimi (ECTS) talabalarga boshqa mamlakatlarda o'qishni davom ettirish, to'plangan kreditlarni transfer qilish va akademik ko'nikmalarini boyitish imkonini beradi. Bu tizim nafaqat talabalarga qulaylik yaratadi, balki xalqaro miqyosda ta'limni tan olish va mutaxassislarning bilimlarini kengaytirishga ham xizmat qiladi. Ushbu tizim orqali o'quvchilar bir mamlakatda olgan bilim va ko'nikmalarini boshqa davlatda davom ettirish

imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ta'lim jarayonida shaffoflik va moslashuvchanlikni oshirib, talabalarni yangi mahorat va bilimlarni mustaqil o'rganishga undaydi.

Kredit-modul tizimi mustaqil ta'lim jarayonida sifatni oshirish uchun qulay mexanizm sifatida xizmat qiladi. Bu tizim orqali o'quvchilar o'quv jarayonida aniq belgilangan maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan bilimlarni mustaqil o'zlashtiradilar. Ushbu jarayonda o'quvchilar o'zlarini baholash, bilimlarini tahlil qilish va zarur bo'lganda yanada chuqurroq o'rganishga yo'naltiriladi. Kredit-modul tizimi o'quvchilarni o'z maqsadlariga erishishda boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish, darslarni belgilangan vaqtda o'zlashtirish va nazorat qilishni ta'minlaydi. Bu tizim nafaqat mustaqil ta'limni tashkil etishda, balki o'quvchilarning o'z oldiga qo'ygan maqsadlari sari qadam tashlashga yordam beradi.

O'zbekistonda kredit-modul tizimlarini joriy etish imkoniyatlari. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi xalqaro standartlarga moslashtirish maqsadida kredit-modul tizimlarini joriy qilish va rivojlantirish yo'lida muayyan o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda o'quvchilar xalqaro talab va standartlarga mos ta'lim olish imkoniga ega bo'lishi, bu esa ularning raqobatbardosh kadrlar sifatida shakllanishiga zamin yaratishi kutilmoqda. O'zbekiston kredit-modul tizimining afzalliklarini ta'lim jarayonida joriy qilish orqali o'quvchilarning bilim darajasi va ko'nikmalarini oshirishni rejalashtirmoqda. Shu bilan birga, bu tizim xalqaro tajribaga mos keladigan kadrlarni tayyorlash, o'quvchilarni mustaqil ta'lim olishga undash va ularga moslashuvchan ta'lim imkoniyatlarini yaratishga xizmat qiladi. Mustaqil ta'limni tashkillashtirishda kredit-modul tizimining bir qancha ustunliklari bor. Bu tizim o'quvchilarni o'z ta'lim jarayonini rejalashtirish va boshqarishda mustaqillikka undaydi. Kredit-modul tizimi shaxsiy o'qitishning moslashuvchanligini ta'minlab, talabalarga o'z bilim darajalarini individual ehtiyoj va qobiliyatlariga mos ravishda shakllantirish imkonini beradi. Shuningdek, u xalqaro tan olinadigan kreditlarni to'plash orqali o'quvchilarni turli mamlakatlarda o'qishni davom ettirishga imkon yaratadi. Bu tizim yordamida talabalar o'z o'qish jarayonlarini mustaqil nazorat qilishadi, bu esa ularda vaqtni boshqarish, o'z-o'zini baholash, va aniq maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan motivatsiya va javobgarlik kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. O'zbekistonda kredit-modul tizimining kiritilishi orqali xalqaro standartlar va malaka darajalariga erishish, shuningdek, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Kredit-modul tizimining mustaqil ta'limni tashkil etishda bir nechta muhim afzalliklari aniq faktlar bilan dalillangan:

1. Moslashuvchanlik va individual yondashuv: O'zbekiston Respublikasi 2020-yilda kredit-modul tizimini joriy qildi, bu orqali talabalarga mustaqil o'qish imkoniyatlari va ta'lim jarayonini boshqarish erkinligi yaratildi. Vazirlar Mahkamasi qaroriga asosan, kredit-modul tizimi dastlab 33 ta oliy

o'quv yurtida joriy etilib, talabalar bilim olish jarayonini moslashuvchan tashkil etish va o'zlashtirgan bilimlarini modullar orqali o'lchash imkoniga ega bo'ldilar.

2. Shaxsiy javobgarlikni oshirish: Kredit-modul tizimi o'quvchilarni ma'lum bir modullarni o'z vaqtida o'zlashtirish uchun o'z ustida ishlashga majbur qiladi. Talabalar o'z ta'lim jarayonini nazorat qila oladi, bu esa ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, O'zbekistonning oliy ta'lim muassasalari kredit-modul tizimiga o'tish orqali talabalarni o'quv jarayonida o'z bilimlarini mustaqil baholashga o'rgatmoqda.

3. Xalqaro hamkorlik va kreditlarni transfer qilish imkoniyati: Kredit-modul tizimi xalqaro ta'lim standartlariga moslashtirilgani tufayli talabalar uchun xalqaro akademik almashinuv imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, Yevropa kredit transfer tizimi (ECTS) asosida joriy etilgan bu tizim orqali o'zbekistonlik talabalar boshqa davlatlarda o'qishni davom ettirishi va o'z kreditlarini tan olishlari osonlashdi.

4. Ta'lim sifatini oshirish: 2020-yilda boshlangan bu islohotlar orqali ta'lim jarayonining shaffofligi oshirilib, o'quvchilarning individual yutuqlarini aniq kuzatish imkoniyati yaratildi. Bu o'z navbatida ta'lim sifatini oshirish va oliy ta'lim muassasalari reytingini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda kredit-modul tizimi orqali ta'lim samaradorligi oshirilib, o'quvchilarga bilimni mustaqil ravishda o'zlashtirish imkoniyati kengaytirildi, bu esa xalqaro talablarga mos kadrlar tayyorlashda asosiy vosita hisoblanmoqda.

Natija va Takliflar

Kredit-modul tizimining amaliy jihatlari mustaqil ta'lim jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatini yaratadi. Ushbu tizim orqali quyidagi usullar orqali o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatlari kuchayadi:

O'z-o'zini baholash va nazorat qilish: Har bir modul yakunida talabalar o'z bilimlarini baholash va kamchiliklarini aniqlash imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ularning o'z bilimlarini qayta ko'rib chiqish va yanada yaxshilashga intilishiga yordam beradi.

Ta'lim jarayonining shaffofligi: Kredit-modul tizimi o'quvchilarga o'z o'qish jarayonini to'liq nazorat qilish imkonini beradi. Ular o'z kreditlarini o'zlashtirish va o'z ta'lim jarayonini rejalashtirishni mustaqil ravishda amalga oshiradilar.

Moslashuvchan rejalashtirish: Kredit-modul tizimida har bir modul mustaqil o'qish va o'rganishni talab qiladi, bu esa o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ta'lim olish imkoniyatini yaratadi.

Xulosa. Xalqaro kredit-modul tizimlari mustaqil ta'lim olish jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi. Bu tizim orqali o'quvchilar o'z bilimlarini yanada kengaytirish, mustaqil ravishda o'qish va yangi bilimlarni o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu sababli, kredit-modul tizimini joriy etish

ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning shaxsiy maqsadlariga erishish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Kredit-modul tizimining ta'lim jarayonida samarali joriy qilinishi o'quvchilarning ta'limda mustaqil harakat qilish, o'z bilimlarini baholash va rivojlantirishga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi. Shu bilan birga, bu tizim O'zbekistonda xalqaro talablarga mos ravishda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash uchun katta imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qizi, B. G. D. (2023). INKLYUZIV TA'LIMNI JORIY ETISH OLDIDA TURGAN MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH ETISH YO 'LLARI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 14), 204-209.
2. Dilafruz, M., Gulnora, M., & Gulnoza, O. (2023). In Youth Developing the Skills of Fighting Against Popular Culture is the Challenging Problem of Today. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 19, 6-8.
3. Takhirovna, M. D., & Sharofat, Y. (2022). The Negative Impact of " Mass Culture" on the Consciousness of the Youth of Uzbekistan. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 7, 61-65.
4. Мусаханова, Г., & Дилафруз, М. (2021). Талабаларнинг Ташкилотчилик Қобилиятларини Ривожлантиришда Мустақил Таълим Олиш Шаклларининг Аҳамияти. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 1(6), 85-90.
5. Takhirovna, M. D. (2020). MEANS OF COMBATING MASS CULTURE AMONG YOUNG PEOPLE. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 8(9).
6. Vokhidova, N. K., Khalikova, Z. M., Islamova, F. S., & Abdulkhayeva, M. B. (2024). Organization Of The Educational Process In Primary Education With The Participation Of Artificial Intelligence. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(4), 1906-1909.